

1. ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

สถาบันศาสนานับว่าเป็นสถาบันหนึ่งในสามของสถาบันที่สำคัญที่สุดของประเทศไทย คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ในด้านสถาบันศาสนา ศาสนาพุทธเรียกได้ว่าเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของสถาบันศาสนาที่มีอยู่ในประเทศไทย ประชากรประมาณร้อยละ 95 เป็นผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ ถือได้ว่าศาสนาพุทธเป็นเสมือนรากเหง้าแห่งความเป็นชาติไทยทั้งทางด้านสังคมและวัฒนธรรม วิถีชีวิตหรือความคิดทางการเมืองของคนไทย มีจำนวนไม่น้อยที่ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาการเมืองที่มีรากฐานอยู่บนพุทธศาสนา บทบาทและอิทธิพลที่พุทธศาสนาที่มีต่อวิถีชีวิตของประชาชนนอกจากที่จะเป็นคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว สิ่งที่ดีว่าเป็นส่วนหนึ่งของบรรพบุรุษศาสนาที่ดำรงคงอยู่มาจนถึงทุกวันนี้ อันเป็นการสืบต่อพระพุทธรูปศาสนาได้แก่ พระสงฆ์ ซึ่งสถาบันสงฆ์เป็นสถาบันที่สำคัญยิ่งในอันที่จะเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธรูปเจ้า

พระสงฆ์จากอดีตจนถึงปัจจุบันมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวพุทธไทย ทั้งในด้านศีลธรรมจรรยาและกิจการทางโลก พระสงฆ์ได้รับการเคารพนับถือเป็นอย่างสูง นอกจากจะเป็นที่พึ่งทางใจแล้ว ยังเป็นส่วนที่เอื้ออำนวยบริการทางศาสนกิจต่าง ๆ เอื้ออำนวยต่อการบริหารงานของรัฐ ช่วยเหลือกิจการของรัฐเมื่อรัฐไม่สามารถที่จะบริการได้ทั่วถึง วัตน์นั้นเป็นศูนย์รวมทุกสิ่งทุกอย่างในสังคมไทย เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน เมื่อสมัยก่อนนั้นวัดเคยเป็นแหล่งสถานศึกษาที่สำคัญของคนไทย พระสงฆ์นั้นได้รับยกย่องเป็นครูผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ เป็นผู้ชี้แนะหรือแนะนำแนวทางที่ดีให้แก่คนในชุมชนท้องถิ่น มีบทบาทเต็มตัวในการเป็นผู้นำท้องถิ่น โดยเป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพนับถือ การร่วมมือ บทบาทของพระสงฆ์มีลักษณะเป็นนักสังคมสงเคราะห์ เป็นผู้ประจบประชันกรรม เป็นผู้ที่เสียสละบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวมด้วยใจบริสุทธิ์ เป็นที่พึ่งทางจิตใจของประชาชนอยู่จนทุกวันนี้ ถึงแม้ว่าในระยะต่อมาในความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพระสงฆ์จะลดน้อยลงไปเพราะพฤติกรรมของพระสงฆ์บางรูปบางองค์ก็ตาม แต่คนส่วนใหญ่ก็ยังให้ความเคารพศรัทธาต่อพระสงฆ์ ยังถือว่าพระสงฆ์มีความสำคัญต่อทางด้านจิตใจ ยังสามารถเป็นที่รวมจิตใจของคนไทยได้

บทบาทของพระสงฆ์ในระยะหลังนี้ได้ลดน้อยลงไป ด้วยสาเหตุคือ รัฐได้เข้าไปมีส่วนในการปกครองท้องถิ่นมากขึ้น โดยมีการแต่งตั้งผู้นำท้องถิ่นอย่างเป็นทางการเพื่อเข้าไปปกครอง ควบคุม ดูแลประชาชนในชุมชน ระบบการศึกษาที่ได้มีการปฏิรูปขึ้นโดยใช้โรงเรียนเป็นสถานศึกษาแทนวัด ใช้ครูอาจารย์ที่มีความรู้หรือเชี่ยวชาญมาทำการสอน ทำให้ภาวะการเป็นผู้นำทางภูมิปัญญาของพระสงฆ์หมดความสำคัญไป ประจวบกับพระ

สงฆ์นั้นไม่ยอมรับความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิชาการที่มากับความเจริญแบบสมัยใหม่ ไม่ยอมรับอารยธรรมความเจริญแบบใหม่เข้ามาผสมผสานกับแนวความคิดดั้งเดิม ไม่ยอมปรับสภาพชีวิตตามแนวสังคัมสมัยใหม่ สิ่งที่กำลังมาจึงเป็นการทำให้บทบาทหรือภาระผู้นำท้องถิ่นได้ลดลงไป แต่ถึงอย่างไรบทบาทในการช่วยเหลือเยาวชนในด้านการศึกษา อบรม และบทบาทในการเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจตลอดจนคุณค่าและความสำคัญของประเพณีการบวชเรียนก็ยังคงมีอยู่

บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน

จากการที่ได้ทราบมาแล้วว่าวัดนั้นเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันสงฆ์หรือเป็นส่วนหนึ่งของศาสนา วัดเป็นศาสนสถานที่มีความสำคัญต่อการปฏิบัติศาสนกิจ บทบาทของวัดจึงมีความสำคัญพอ ๆ กับพระสงฆ์ ดังจะสังเกตเห็นได้จากบทบาทของวัดในอดีตที่ผ่านมาซึ่งเป็นอะไรหลาย ๆ อย่างที่ก่อให้เกิดวัฒนธรรมที่ดีต่อสังคม แต่ปัจจุบันบทบาทของพระหรือวัดจะเปลี่ยนไปไม่เหมือนในอดีตแล้วเนื่องจากสังคมมีความเปลี่ยนแปลงด้วยสาเหตุ

1. เมืองไทยได้รับเทคโนโลยีใหม่เข้ามา ทำให้ชีวิตของคนที่อยู่ในสังคมเปลี่ยนไป
2. มีการไหลบ่าของวัฒนธรรมต่างชาติเข้าสู่สังคมไทย
3. อิทธิพลของสื่อสารมวลชน ย่นได้แก่ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ ภาพยนตร์ ทำให้ได้รับรู้ความเป็นไปของสังคมอื่นอย่างรวดเร็วและมากขึ้น มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันมากขึ้น
4. การศึกษาในสังคมไทยมีการขยายตัวมากขึ้น

จากสาเหตุเหล่านี้จะเป็นผลที่ทำให้พระสงฆ์และวัดไม่ค่อยมีบทบาทในปัจจุบัน แต่ถึงอย่างไรวัดก็ยังเป็นที่สนใจของผู้คนที่ต้องการจะไป ด้วยเหตุผลที่พอสรุปได้คือไปวัดเพื่อบวชลูกหลานประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ไปวัดเพื่อขอตัวเลขจากพระ เพื่อให้พระรดน้ำมนต์ เพื่อแสวงหาเครื่องรางของขลัง เพื่อหาความสงบทางจิตใจ หรือที่จะอดกล่าไม่ได้คือการไปวัดเพื่อหาเสียงของนักการเมืองโดยเฉพะวัดที่อยู่ในชนบทจะเห็นได้ชัด¹ กล่าว

¹ เสาวลักษณ์ ชำนิล, บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านวังไผ่ และหมู่บ้านอู่ตะเภา จ.ชัยนาท (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 173.

² พระมหาสมทวง สิริธโร, ประเวศ วะสี และสมุญจณ์ สุสาธิต, บทบาทของวัดและพระสงฆ์ในชนบท (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สายรุ้งการพิมพ์, 2525), หน้า 25-26.

โดยสรุปก็คือ การไปวัดก็เพื่อไปพบพระนั่นเอง ซึ่งก็หมายถึงว่า แม้ในปัจจุบันสังคมจะเปลี่ยนไปก็ตาม อย่างน้อยพระสงฆ์และวัดก็ยังสามารถเป็นที่พึ่งของคนในสังคมปัจจุบันได้

บทบาทของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบันนี้ พระสงฆ์ที่อยู่ในวัดนอกเมืองหรืออยู่ในชนบทนั้นบทบาทของการเป็นผู้นำยังคงมีปรากฏให้เห็นอยู่โดยส่วนใหญ่ ส่วนในเมืองหรือในเขตชุมชนใหญ่นั้นบทบาทของการเป็นผู้นำจะค่อยไปกว่าในชนบท ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวแล้วข้างต้น

สถาบันสงฆ์กับสังคมไทยในปัจจุบันนั้น พระภิกษุสงฆ์และวัดยังต้องมีการหน้าที่ในการช่วยเหลือสังคมอยู่ โดยยังมีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทย โดยเฉพาะในเรื่องของการเป็นที่พึ่งทางใจของคนไทย พระสงฆ์นับว่าเป็นส่วนสำคัญยิ่ง ถ้าจะสังเกตให้ดีจะพบว่า คนไทยที่นับถือพุทธศาสนาจะให้ความสำคัญต่อพระสงฆ์เป็นอย่างมาก แต่ความสำคัญของพระสงฆ์ที่อยู่ในความศรัทธาของคนไทยในสมัยปัจจุบันนั้น ได้ถูกเปลี่ยนไปจากการที่พระสงฆ์เป็นผู้ให้คำสั่งสอนในเรื่องของธรรมะ สั่งสอนให้คนทำความดี ตามหลักของศาสนา กลับไปเป็นในเรื่องของการให้คำทำนายทายทัก(หมอดู) การรตน์มนต์สะเดาะเคราะห์ การไปหวย เจิม ป้าย การปลุกเสกเครื่องรางของขลัง เป็นต้น ซึ่งทุกวันนี้เป็นที่แพร่หลายอยู่เป็นจำนวนมากในสังคมไทย บทบาทของพระสงฆ์ที่เปลี่ยนไปนั้นก็มีสาเหตุเนื่องมาจากคนไทยเราให้ความเชื่อหรือความหมายต่อไสยศาสตร์ ภูติผีปิศาจ พิธีกรรม ความเชื่อที่ผิด ๆ สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องส่งเสริมให้บทบาทของพระสงฆ์เปลี่ยนไปจากผู้ให้เป็นผู้รับ โดยปริยายด้วยการรับสิ่งตอบแทนต่าง ๆ จะในลักษณะของการรับเพื่อส่วนตัวหรือเพื่อส่วนรวมก็ตาม แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ความสำคัญในสถาบันของพระสงฆ์ก็ยังมีปรากฏให้เห็นอยู่และเชื่อว่าคงยังอยู่คู่กับสังคมไทยไปอีกนาน ฉะนั้นพระสงฆ์ยังถือว่าเป็นผู้มีบทบาทต่อสังคมไทยอยู่

จากการสำรวจทัศนคติต่อภาวะทางสังคมในเขตเมือง ปี 2537 ของสถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยซึ่งได้สุ่มตัวอย่างประชากรในกรุงเทพฯ และเมืองใหญ่ ๆ เช่น เชียงใหม่ นครราชสีมา ทาดใหญ่ ชลบุรี พบว่า คนไทยมีศรัทธาในตัวพระสงฆ์หรือนักบวชมากกว่ายึดมั่นในคำสอนทางศาสนา และเห็นด้วยว่าในปัจจุบันพระสงฆ์ไทยแสดงบทบาทด้านเผยแผ่คำสอนทางพุทธศาสนาน้อยกว่าบทบาทด้านอื่น ๆ (โหราศาสตร์ ไสยศาสตร์ ฯลฯ)³

³ "คนไทยยังเชื่อผู้ขายต้องบวช", วัฒนา (21-27 ตุลาคม 2538) : 32-33.

สถาบันสงฆ์กับการเมืองปัจจุบัน

นักรัฐศาสตร์ทางตะวันตกหลายท่าน มีความเห็นว่า ศาสนกิจควรแยกออกจากรัฐกิจ หมายความว่า ศาสนาไม่ควรเข้าไปแทรกแซงกิจกรรมทางการเมืองไม่ว่ารูปแบบใด ๆ ในขณะเดียวกันรัฐก็ไม่ควรเข้าไปแทรกแซงกิจกรรมของศาสนา บางประเทศสามารถดำเนินการตามความเห็นนี้ได้แต่บางประเทศนำเอาองค์การและหลักคำสอนทางศาสนาไปใช้ในการเมืองอย่างเต็มที่ ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยและความเหมาะสมของแต่ละประเทศ สำหรับประเทศไทยเรานั้น ประชาชนเป็นชาวพุทธเป็นส่วนใหญ่ และนักการเมืองส่วนใหญ่ก็เป็นชาวพุทธ ปัจจุบันมีนักการเมืองหลายท่านมีความเข้าใจลึกซึ้งและปฏิบัติศาสนธรรมได้อย่างเคร่งครัด ท่านเหล่านั้นมีความเห็นว่า การเมืองไทยนั้นควรมีการผสมผสานกับพุทธธรรม โดยชี้ให้เห็นว่า ถ้าหากนักการเมืองประกอบกิจกรรมทางการเมือง บนพื้นฐานพุทธธรรมอย่างเคร่งครัดแล้วภาพพจน์ทางการเมืองจะดีขึ้น ระบบการเมืองจะมีความมั่นคง สร้างประโยชน์ให้แก่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศได้และเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะเดียวกัน นักการเมืองอีกหลายท่านมีความเห็นว่า ไม่ควรดึงเอาพุทธศาสนามาผูกเกี่ยวกับการเมือง โดยชี้ให้เห็นว่า การเมืองเป็นเรื่องของผลประโยชน์ สกปรก หากเอาพุทธศาสนาซึ่งเป็นของสูง บริสุทธิ์ มาดลุกดลักกับการเมือง พุทธศาสนาจะพลอยตกต่ำเศร้าหมองไป ทั้งๆทั้งสองเป็นการแสดงการหาความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างพุทธศาสนากับการเมือง⁴

เมื่อได้พิจารณาแล้วจะพบว่าศาสนากับการเมืองมีคุณูปการต่อกันและกัน การเมืองช่วยแก้ไขปัญหาประชาชนด้านร่างกายและวัตถุ ส่วนธรรมะหรือศาสนามีส่วนช่วยแก้ปัญหาคะพัฒนาจิตใจ หากเรายอมรับว่า ชีวิตประกอบด้วยกายและจิต และต้องการให้ทั้งสองส่วนได้รับการพัฒนาไปพร้อมกันก็ไม่ควรปฏิเสธที่จะให้ศาสนามีความสัมพันธ์กับการเมือง

นักการเมืองเป็นตัวแปรที่สำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับการเมือง หากนักการเมืองเริ่มตระหนักและศรัทธาถึงคุณค่าแห่งพุทธธรรมมีความเป็นไปได้อย่างสูงที่คนธรรมจะช่วยพัฒนาระบบการเมืองให้เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพต่อการพัฒนาชาติ นักการเมืองควรประสานมือกับพระสงฆ์ด้วยการเริ่มทำความเข้าใจพุทธธรรมให้ถ่องแท้ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้เลี้ยงคอยให้คำแนะนำ ทั้งในด้านการศึกษาและปฏิบัติ นักการเมือง

⁴ พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ, "พุทธศาสตร์กับการเมือง," *รวมเทชนาถนัยกับการเมือง*, ไพโรจน์ อยู่ภูณแต่ียร รวบรวม (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้อยทอง, 2537), หน้า 93-94.

มีปัจจัยเพียบพร้อมถวายความสะดวกให้กับพระสงฆ์ทำงานด้านการเผยแผ่ธรรมะไปยังประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งใกล้ไกลได้เต็มที่ เพื่อให้ประชาชนได้รับแสงสว่างได้รับการปลูกฝังคุณธรรมในตัวเองขยายไปสู่คนใกล้ตัว และสังคมส่วนใหญ่^๑

แต่เมื่อพิจารณาแล้วหากนักการเมืองมองคุณค่าและใช้ประโยชน์จากพระสงฆ์ผิดไปด้วยใช้พระสงฆ์เป็นเครื่องมือเพื่อสร้างอำนาจทางการเมืองหรือเพื่อหวังผลประโยชน์ทางการเมือง การกระทำเช่นนี้จะเป็นการทำลายความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับการเมืองโดยจะทำให้สถาบันทั้งสองประสมกับความหย่นะไปพร้อม ๆ กัน

ในปัจจุบันนี้พุทธศาสนากับการเมืองได้ดำเนินไปควบคู่กัน จะมีความสัมพันธ์กันอย่างไรเห็นได้ชัดมากขึ้นจากการได้ศึกษาจากข่าวสารต่าง ๆ จะพบว่าพระสงฆ์นั้นเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองมากขึ้นโดยเริ่มตั้งแต่การที่มีพระสงฆ์จำนวนหนึ่งเข้าไปมีบทบาททางการเมือง เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองเพื่อหาความชอบธรรมให้ตนเอง โดยอ้างว่าเพื่อความมั่นคงของชาติและความก้าวหน้าของชาติและศาสนา อาศัยการเมืองเป็นเครื่องมือในการสร้างชื่อเสียงให้กับตนเอง นอกจากนี้ยังได้แสดงความคิดเห็นในทางการเมืองออกอย่างชัดเจน โดยบ่งบอกถึงแนวคิดหรืออุดมการณ์ที่ตนเองมีอยู่ไม่ว่าจะเป็นอุดมการณ์อนุรักษนิยมหรือฝ่ายขวาหรืออุดมการณ์นิยม หรือที่เรียกว่าฝ่ายซ้าย

จากที่กล่าวมาแล้วจะพบว่าทั้งสองฝ่ายนี้มีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากจริต หากดูไปแล้วจะพบว่าไม่เป็นผลดีต่อเกียรติภูมิของสถาบันสงฆ์และพุทธศาสนา อันเป็นการขัดต่อแนวความคิดของพระสงฆ์ส่วนใหญ่ ถึงแม้ว่าจะมองว่าเป็นการหวังดีต่อชาติบ้านเมืองก็ตามที่ แต่การกระทำดังกล่าวไม่เป็นการเหมาะสมสำหรับพระสงฆ์ที่จะกระทำ^๒

พระสงฆ์กับการเมือง

พื้นฐานทางสังคมไทยได้มีสถาบันสงฆ์ เป็นจุดยึดเหนี่ยวทางจิตใจและเป็นศูนย์รวมของกิจกรรมทางการพัฒนาชุมชนมาโดยลำดับและต่อเนื่อง จะเห็นได้ชัดเจนในชุมชนหรือในสังคมชนบท บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงค่านิยม ทัศนคติและการดำรงชีพตลอดจนถึงความศรัทธาในนั้นมีมาก การจะเริ่มคิดและทำ

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า 94-100.

^๒ สมบูรณ์ สุทธสาราน, พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 166 -167.

สิ่งใดประชาชนในชุมชนในหมู่บ้าน จะมีจุดศูนย์รวมอยู่ที่วัด วัดจะกลายเป็นศูนย์กลางของการพบปะ สนทนา และปรึกษาหารือกัน ดังนั้น ความจำเป็นของพระสงฆ์ที่มีต่อชุมชนจึงมีมาก ไม่ว่าจะกลายเป็นศูนย์รวมทางจิตใจ ศูนย์กลางพัฒนาชุมชน แต่ในปัจจุบันสิ่งที่พระและวัดมีบทบาทเพิ่มขึ้นมาอีกคือการถูกใช้เป็นเครื่องมือในการคัดเลือกนักการเมืองเข้าไปบริหารประเทศ

จะเห็นว่าเมื่อใกล้เลือกตั้งแต่ละครั้งนั้น มหาเถรสมาคมจะมีหนังสือไปยังพระสงฆ์ระดับภาค จังหวัด อำเภอ และเจ้าอาวาสแต่ละวัด ให้พระสงฆ์ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง การเลือกตั้ง ไม่ให้จุดธูปหรือโทษแก่นักการเมือง พรรคการเมือง กลุ่มการเมืองกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ให้มีความเป็นกลางเพื่อรักษาไว้ซึ่งความยุติธรรม เพราะพระสงฆ์เองก็เป็นจุดยึดเหนี่ยวของประชาชนทุกหมู่เหล่า ไม่ว่าจะป็นกลุ่มใด พรรคการเมืองใด พระสงฆ์ต้องเป็นผู้บริสุทธิ์ปราศจากความขัดแย้ง หรือการชิงดีชิงเด่น ฉะนั้นจึงต้องอยู่เหนือการเมือง ไม่ให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมือง

ได้มีผู้วิพากษ์วิจารณ์ว่า ได้มีการห้ามไม่ให้วัดเป็นสถานที่ที่นักการเมืองใช้ในการหาเสียงการเผยแพร่แนวความคิดทางการเมือง เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงความไม่เป็นกลางหรือให้จุดให้โทษ ทั้ง ๆ ที่วัดนั้นเป็นศูนย์กลางของชุมชน แต่ขณะเดียวกันวัดกับถูกเลือกใช้เป็นหน่วยเลือกตั้ง จึงเป็นเรื่องที่มีความขัดแย้งกันในตัวเอง

ความเป็นจริงแล้วพระสงฆ์ที่อยู่ตามวัดวาอารามต่าง ๆ แต่ละท่านนั้นรู้จักและเข้าใจในความเป็นจริงของนักการเมืองแต่ละท้องถิ่น โดยเฉพาะในเขตท้องที่ของท่าน การที่ท่านไม่สามารถแสดงความคิดเห็นและสนับสนุนใครได้นั้นเป็นสิ่งที่ตรงมอย่างยิ่งเพราะว่าพระสงฆ์จะต้องเป็นที่ยึดเหนี่ยวของประชาชนทุกหมู่เหล่า ทั้งนี้เพราะการเมืองเป็นเรื่องของการชิงกัน เพื่อนำมาสู่ความเป็นผู้ชนะให้ได้ เล่ห์กลต่าง ๆ ที่จะได้มาซึ่งชัยชนะถูกนำมาใช้ทุกรูปแบบ ตั้งแต่เอาความดีมาสู้กันจนถึงเล่ห์เหลี่ยมที่ไม่สอดคล้องกับศีลธรรมอันดีของสังคมเข้าไปช่วย รูปแบบของนักการเมืองจึงเข้าทำนอง "ไม่ได้ด้วยเล่ห์ต้องเอาด้วยกล"

ดังนั้นพระสงฆ์ผู้ทรงศีลและเป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนจึงไม่สมควรเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองด้วยประการทั้งปวง

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อทุกฝ่ายได้เข้าใจในการวางตัวของพระสงฆ์ที่มีต่อการเลือกตั้งทางการเมืองแล้วอยู่ที่ตาม เราก็ยังมักจะเห็นอยู่เสมอว่า ความเกี่ยวเนื่องทางการเมืองก็ยังคงล้อมวนนำพระสงฆ์เข้าไปเกี่ยวข้องอยู่เรื่อย ๆ ไม่ว่าจะเข้าทำนอง หลวงพ่อองค์นั้นหรือหลวงพ่อกองค์นี้เห็นดีกับนักการเมืองคนนั้นคนนี้ หรือนักการเมืองมักอาศัยหลวงพ่อนั้นหลวงพ่อนี้ กล่าวชมเชยว่าตนเองเป็นคนดี เป็นคนของสังคมควรที่จะได้รับการ

เชิดชูเป็นตัวแทนของท้องถิ่นเป็นต้น จะเห็นได้จากข้อมูลเมื่อการเลือกตั้งที่ผ่านมา สื่อมวลชนมักยกพระเถระบางรูปในระดับท้องถิ่นเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเป็นการให้ข้อคิดและการสนับสนุนนักการเมือง พรรคการเมือง เป็นการดึงเอาพระเหล่านั้นเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองโดยปริยาย อันนี้ถือได้ว่าได้ใช้พระสงฆ์เป็นเครื่องมือในการหาเสียงอย่างหนึ่ง⁷

สภาพปัญหาในการวิจัยครั้งนี้สืบเนื่องมาจากเหตุผลดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น กล่าวคือ ถึงแม้ว่าจะมีกฎหมาย หรือ ระเบียบต่าง ๆ ห้ามมิให้พระเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองหรือการเลือกตั้งก็ตาม แต่ในความเป็นจริงแล้วพระสงฆ์ในวัดต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นในเมืองหรือชนบทก็พระมักจะถูกใช้เป็นเครื่องมือของนักการเมืองในท้องถิ่นนั้นด้วยการชักจูงให้มีส่วนช่วยเหลือในการเลือกตั้งด้วยการให้เป็นหัวคะแนนในการหาเสียงให้ ซึ่งวิธีการชักจูงต่าง ๆ ของนักการเมืองจะด้วยวิธีการทางตรง ซึ่งหมายถึงการบอกกล่าวกับพระสงฆ์โดยตรงว่าให้เป็นหัวคะแนนเสียงให้หรือ ทางอ้อม ซึ่งหมายถึงวิธีการใดก็ตามที่จะทำให้พระสงฆ์เหล่านั้นช่วยหาเสียงให้ พระสงฆ์บางรูปอาจจะรู้สึกหรือเข้าใจในฐานะการเป็นหัวคะแนน แต่บางรูปอาจไม่รู้แต่ได้กระทำไปด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ซึ่งก็แล้วแต่วิธีการของนักการเมืองเหล่านั้น ประชาชนที่เช่นเดียวกันบางคนก็อาจจะรู้ว่าพระรูปนั้นได้ถูกนักการเมืองใช้เป็นเครื่องมือในการหาเสียงหรือเป็นหัวคะแนน ในขณะที่เดียวกันบางคนก็อาจไม่ทราบ ฉะนั้นจึงต้องมีการศึกษาถึงบทบาทของพระสงฆ์กับการเลือกตั้ง โดยศึกษาเฉพาะพฤติกรรมของพระสงฆ์ต่อการเป็นหัวคะแนน

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

จากการที่เราได้ทราบมาแล้วว่า พระสงฆ์เป็นบุคคลในอีกฐานะหนึ่งซึ่งเป็นที่เคารพศรัทธาของชาวบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทหรือชุมชนที่ห่างไกลความเจริญ ดำรงตำแหน่งในฐานะผู้นำท้องถิ่นผู้หนึ่งที่นอกเหนือจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้ใช้ในสิ่งที่ชาวบ้านหรือประชาชนเคารพศรัทธาเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมือง โดยเฉพาะการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ผ่าน ๆ มา ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า พระสงฆ์เหล่านี้ประพฤติตนเป็นหัวคะแนนให้กับบรรดาผู้สมัคร แต่บทบาทและพฤติกรรมของพระสงฆ์เหล่านี้เป็นอย่างไร และมีอะไรเป็นปัจจัยส่งเสริมพฤติกรรมเหล่านั้น ยังไม่เป็นที่ทราบแน่ชัด ดังนั้นเพื่อที่จะได้ทราบรายละเอียดชัดเจนมากขึ้น จึงได้ทำการวิจัยเรื่องนี้ขึ้นมา ด้วยมีวัตถุประสงค์อยู่ 4 ประการคือ

⁷ พระมหาสมชัย จิตตโมสโภ, "พระสงฆ์กับการเลือกตั้ง," ธรรมเทศนาวันอังคารที่ ๑๖ กรกฎาคม, ไพโรจน์ อยู่มณฑิยา รวบรวม, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศรีอยุธยา, 2537), หน้า 101-103.

- 2.1. เพื่อศึกษาบทบาทและพฤติกรรมของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำท้องถิ่น
- 2.2. เพื่อศึกษาเหตุปัจจัยที่ส่งเสริมต่อพฤติกรรมส่วนตัวของพระสงฆ์ในการเป็นหัวหน้าคณะนันทให้กับผู้รับสมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
- 2.3. เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลเกื้อหนุนให้พระสงฆ์ประพฤติตัวเป็นหัวหน้าคณะนันทให้กับผู้รับสมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
- 2.4. เพื่อที่จะทราบพฤติกรรมของพระสงฆ์ในขณะที่ต้องอยู่ในฐานะเป็นหัวหน้าคณะนันท โดยศึกษาวิธีการปฏิบัติตนและการแสดงออกต่อการเป็นหัวหน้าคณะนันทให้ผู้สมัครรับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

3. สมมติฐานการศึกษา

จากวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ได้ตั้งไว้ และเพื่อให้สอดคล้องกับผลที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาในครั้งนี้ จึงได้ตั้งสมมติฐานเพื่อการศึกษาไว้คือ

- 3.1. พระสงฆ์ซึ่งอยู่ในฐานะผู้นำท้องถิ่นนั้นมีบทบาทต่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
- 3.2. บุคลิกภาพส่วนตัว, สิ่งที่เป็นวัตถุมงคล, การไปเสกหอย, การเป็นพระนักพัฒนา เป็นปัจจัยในการก่อให้เกิดความศรัทธาและนำไปสู่การเป็นหัวหน้าคณะนันทของพระสงฆ์
- 3.3. ปัจจัยแวดล้อม อันได้แก่ ผลประโยชน์ต่างตอบแทน, ความสัมพันธ์ในเชิงส่วนตัว, ความสนใจในทางการเมืองของพระสงฆ์เองเป็นมูลเหตุจูงใจให้พระสงฆ์ประพฤติตนเป็นหัวหน้าคณะนันท
- 3.4. การกล่าวอ้างถึงผลประโยชน์ต่างตอบแทน, การแสดงความใกล้ชิดและการกล่าวถึงคุณงามความดีของผู้สมัครรับการเลือกตั้งของพระสงฆ์บ่อยครั้ง เป็นวิธีการแสดงออกของพฤติกรรมของพระสงฆ์ในการที่จะบ่งบอกได้ว่าประพฤติตนเป็นหัวหน้าคณะนันทให้กับผู้สมัครรับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

4. ขอบเขตของการศึกษารายละเอียด

การศึกษารายละเอียดครั้งนี้เป็นการศึกษาในเชิงสำรวจ ศึกษาเฉพาะในเขตอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร โดยมีประชากรหรือกลุ่มเป้าหมายที่จะศึกษาคือ

- 4.1. พระสงฆ์ ที่จำพรรษาอยู่ภายในเขตอำเภอโพธิ์ประทับช้างซึ่งอยู่ในเขตการเลือกตั้งที่ 1 เพื่อที่จะให้มีข้อมูลเพื่ออธิบายสมมติฐานได้ตรงตามจุดมุ่งหมายและเด่นชัดขึ้น จึงต้องกำหนดการศึกษานี้ด้วยการคัดเลือกพระสงฆ์โดยเชิงการสำรวจความเห็นด้วยวิธีการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเบื้องต้นจากเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งได้แก่

นายอำเภอ ปลัดอำเภอ พัฒนาการอำเภอ เจ้าหน้าที่ตำรวจ กำนัน ซึ่งปฏิบัติหน้าที่อยู่ในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง ทั้งนี้ เพื่อที่จะทราบพื้นที่ของประชากรที่จะการศึกษา วิธีการคือให้ผู้ถูกสัมภาษณ์จัดลำดับความเชื่อว่าพระมีพฤติกรรมเป็นหัวคะแนน 5 ลำดับ แล้วคัดเลือกเอาพระลำดับที่ 1 ถึง 5 ฉะนั้นจะได้พื้นที่ของประชากร 5 พื้นที่ เหตุที่ต้องเลือกศึกษาในเขตอำเภอโพธิ์ประทับช้าง เนื่องจากผู้วิจัยเป็นเคยมีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่อำเภอนี้ การเก็บหรือได้ข้อมูลศึกษาน่าจะถูกต้องชัดเจนมากที่สุด

4.2 ประชาชน โดยจะมีการสุ่มตัวอย่างประชาชนในทุกชุมชนในพื้นที่ที่มีวัดและพระสงฆ์ที่ถูกเลือกไว้ ซึ่งจะใช้ทั้งหมด จำนวน 5 ชุมชน เพื่อศึกษา ทำการสุ่มตัวอย่างประชากรที่เป็นประชาชนโดยทั่วไปและไปใช้สถิติในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในครั้งก่อน ๆ มา ทำการศึกษาชุมชนละ 60 คน รวมประชากรที่เป็นประชาชน ประมาณ 260 คน

นอกจากนี้การศึกษาจะใช้วิธีการสัมภาษณ์ความคิดเห็นจากผู้นำท้องถิ่นซึ่งได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครูใหญ่โรงเรียนและตามหมู่บ้านหรือชุมชนที่จะศึกษา

5. คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

5.1 พระสงฆ์ หมายถึง พระสงฆ์ไทยทั้งธรรมยุติกนิกาย และมหานิกายที่บวชอยู่ในบวรพุทธศาสนา มีตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไป ที่บวชอยู่ในวัดในเขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดพิจิตร

5.2 หัวคะแนน หมายถึง บุคคลที่เป็นตัวกลางในการสื่อสารระหว่างผู้สมัครกับประชาชนและช่วยเหลือผู้สมัครหาเสียง และที่สำคัญบุคคลที่เป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ผลประโยชน์เหล่านี้ จะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการติดต่อจากผู้สมัครรับการเลือกตั้งไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม

- โดยทางตรง หมายถึง ผู้สมัครมาติดต่อด้วยตนเอง ขอให้บุคคลดังกล่าวช่วยหาเสียงให้ตนเอง หรือ อีกนัยหนึ่งคือการช่วยเป็นหัวคะแนนให้ตนเอง

- โดยทางอ้อม หมายถึง ผู้สมัครติดต่อขอให้ใครคนหนึ่งเป็นหัวคะแนนให้โดยติดต่อผ่านคนอื่น เช่น คนที่เป็นหัวคะแนนให้ กล่าวอย่างง่าย ๆ คือ หัวคะแนนคือบุคคลที่ช่วยผู้สมัครหาเสียง โดยได้รับการติดต่อจากผู้สมัครทั้งทางตรงและทางอ้อมสำหรับบุคคลซึ่งไม่ได้รับการติดต่อแต่ได้ช่วยหาเสียง ไม่ถือว่าเป็นหัวคะแนนตามนิยามนี้

* ชาตรี จันทร์วีระชัย, หัวคะแนนในระบบการเลือกตั้งของไทย : ศึกษาเฉพาะกรณี จ.กาญจนบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 11.

- 5.3 การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง หมายถึง การที่ประชาชนไปใช้สิทธิของตนในการเลือกผู้สมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วยการกากบาทลงในช่องบัตรเลือกตั้งที่ทางราชการได้กำหนดให้
- 5.4 ผู้สมัครรับการเลือกตั้ง หมายถึง ผู้ที่สมัครเข้ารับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขต 1 จังหวัดพิจิตร
- 5.5 ผลประโยชน์ต่างตอบแทน หมายถึง การแลกเปลี่ยนหรือตอบแทนในสิ่งต่อไปนี้อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้ง 2 อย่างควบคู่กันไป
- 5.5.1 ผลประโยชน์ที่เป็นรูปธรรม เช่น เงินทอง สิ่งก่อสร้าง ถนนหนทาง
- 5.5.2 ผลประโยชน์ในลักษณะที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ความรัก เกียรติยศ สมณศักดิ์ ตำแหน่ง การหวังพึงพิง เป็นต้น
- 5.6 บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะเฉพาะตัวของพระสงฆ์ เช่น การพูดคุยแก่ง พูดจาอ่อนหวาน รูปร่างหน้าตาดี
- 5.7 วัตถุมงคล หมายถึง เครื่องรางของขลัง ที่พระสงฆ์ได้จัดทำขึ้นและแจกให้แก่ผู้อื่นเพื่อเอาไว้เป็นที่เคารพบูชา ป้องกันภัยอันตราย เสริมสิริมงคล
- 5.8 การใบ้เลขหวย หมายถึง การบอกเลขลอตเตอรี่ของรัฐบาลที่คาดว่าจะออกในงวดต่าง ๆ

6. ข้อจำกัดหรืออุปสรรคของการศึกษา

- 6.1 การที่พระสงฆ์โดยเฉพาะเจ้าอาวาสหรือพระที่เป็นประชากรในการศึกษาวิจัยไม่ยอมให้ข้อมูลที่เป็นจริงเนื่องเกรงจะเกิดความเสียหายหรือจากเกรงกลัวความผิด
- 6.2 เจ้าหน้าที่ของรัฐและชาวบ้านที่รักใคร่กับเจ้าอาวาสหรือพระที่จะศึกษาไม่ยอมให้ข้อมูลที่ชัดเจนโดยเกรงกว่าจะเกิดความเสียหายต่อเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์เหล่านั้น

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 7.1 ทำให้ทราบถึงบทบาทและพฤติกรรมของพระสงฆ์ที่แสดงออกในลักษณะการเข้าไม่มีส่วนร่วมในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
- 7.2 ทำให้ทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลไปกำหนดบทบาทและพฤติกรรมของพระสงฆ์ที่จะไม่มีส่วนในการเลือกตั้ง
- 7.3 การศึกษาวิจัยนี้อาจจะมีประโยชน์ในการนำไปศึกษาต่อไปเกี่ยวกับบทบาทและพฤติกรรมของพระสงฆ์เกี่ยวข้องกับ การเลือกตั้งได้

๘. ลำดับการนำเสนอ

บทที่ 1 บทนำ จะเป็นบทกล่าวถึงสภาพปัญหาทั่วไป ความสำคัญ วัตถุประสงค์ของการศึกษา สมมติฐานการศึกษา ขอบเขต วิธีการศึกษา ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ คำจำกัดความที่เป็นศัพท์เฉพาะ

บทที่ 2 จะกล่าวถึงเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงแนวความคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ จะกล่าวถึง การเลือกตั้ง พฤติกรรมการเป็นหัวหน้าคะแนนและบทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองโดยทั่วไป และเน้นพฤติกรรมและบทบาทของพระสงฆ์ที่เป็นหัวหน้าคะแนน

บทที่ 3 จะกล่าวถึงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนโดยทั่ว ๆ ไป สภาพทางการเมืองการปกครอง สถานะภาพของพระสงฆ์ในจังหวัดพิจิตรโดยเน้นถึงความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับพระสงฆ์ ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

บทที่ 4 กล่าวถึงระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัย การนำเสนอการวิจัย ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง วิธีการเก็บข้อมูลและรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม การนิยามตัวแปรและวิธีการวัดค่าและการประมวลผล ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล

บทที่ 5 กล่าวถึงปัญหาที่พบในขณะศึกษาข้อมูล ผลการทดสอบสมมติฐานศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูล โดยศึกษาว่าสอดคล้องกับสมมติฐานและผลงานวิจัยของผู้อื่นหรือไม่ สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

บทที่ 6 เป็นบทสรุปที่กล่าวถึงขั้นตอนของการวิจัย ปัญหาและอุปสรรคการวิจัย ผลสรุปของการทดสอบสมมติฐาน ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา พร้อมทั้งข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย